

PHÂN TÍCH LỖI DỊCH THUẬT TRONG VĂN BẢN HỌC THUẬT: NGHIÊN CỨU TÌNH HUỐNG CỦA SINH VIÊN NGÔN NGỮ ANH

Cao Chung Thúy Linh¹, Vũ Ngọc Bích², Nguyễn Thị Mỹ Linh^{2*}, Nguyễn Văn Tuấn²

¹Trường Đại học Quang Trung, tỉnh Gia Lai, Việt Nam

²Trường Đại học Quốc tế Miền Đông, Thành phố Hồ Chí Minh, Việt Nam

* Tác giả liên hệ: linhntmhcm@gmail.com

THÔNG TIN BÀI BÁO

Ngày nhận: 18/6/2025
Ngày hoàn thiện: 25/8/2025
Ngày chấp nhận: 03/9/2025
Ngày đăng: 15/9/2025

TỪ KHÓA

Lỗi dịch thuật;
Văn bản học thuật;
Sinh viên Ngôn ngữ Anh;
Phân tích lỗi;
Dịch Anh – Việt, Việt – Anh.

TÓM TẮT

Dịch thuật Anh – Việt và Việt – Anh là một kỹ năng ngôn ngữ phức tạp, đòi hỏi người học không chỉ nắm vững kiến thức ngôn ngữ mà còn phải có khả năng tư duy ngữ cảnh, hiểu biết văn hóa và kỹ năng truyền tải thông tin chính xác. Nghiên cứu này nhằm phân tích các lỗi dịch thuật thường gặp trong bài báo cáo thực tập của 69 sinh viên năm cuối chuyên ngành Ngôn ngữ Anh tại Trường Đại học Quang Trung. Thông qua phương pháp phân tích nội dung định tính, nghiên cứu đã xác định bốn nhóm lỗi chính: lỗi ngữ pháp, lỗi ngữ nghĩa, lỗi lĩnh hội và lỗi truyền tải. Kết quả nghiên cứu không chỉ phản ánh những khó khăn phổ biến trong quá trình dịch thuật học thuật mà còn cung cấp cơ sở đề xuất các giải pháp sư phạm thiết thực. Nghiên cứu khuyến nghị tích hợp hoạt động thực hành theo ngữ cảnh, rèn luyện tư duy phản biện trong dịch thuật và đào tạo kỹ năng sửa lỗi vào chương trình giảng dạy nhằm nâng cao chất lượng đào tạo dịch thuật ở bậc đại học.

ANALYZING TRANSLATION ERRORS IN ACADEMIC WRITING: A CASE STUDY OF ENGLISH LANGUAGE MAJORS

Cao Chung Thuy Linh¹, Vu Ngoc Bich², Nguyen Thi My Linh², Nguyen Van Tuan²

¹Quang Trung University, Gia Lai Province, Vietnam

²Eastern International University, Ho Chi Minh City, Vietnam

*Corresponding Author: linhntmhcm@gmail.com

ARTICLE INFO

Received: June 18th, 2025
Revised: August 25th, 2025
Accepted: Sep 3rd, 2025
Published: Sep 15th, 2025

KEYWORDS

Translation errors;
Academic texts;
English-major students;
Error analysis;
English–Vietnamese and
Vietnamese–English translation.

ABSTRACT

English–Vietnamese and Vietnamese–English translation is a highly complex linguistic skill that requires not only language proficiency but also contextual awareness, cultural understanding, and the ability to accurately transfer meaning. This study aims to analyze common translation errors found in the internship reports of 69 final-year English-major students at Quang Trung University. Using a qualitative content analysis approach, the research identifies four major categories of translation errors: grammatical errors, semantic errors, pragmatic errors, and transfer errors. The findings shed light on the prevalent challenges students face in academic translation and serve as a foundation for proposing practical pedagogical solutions. The study recommends integrating contextualized practice, fostering critical thinking in translation tasks, and providing systematic error correction training to improve the effectiveness of translation education at the tertiary level.

Available online at: <https://js.lhu.edu.vn/index.php/lachong>

1. Giới thiệu

Theo Harding, “Dịch thuật là một ngành nghề không thể thiếu trong thế giới ngày nay vì nó đóng vai trò quan trọng trong việc kết nối các quốc gia và nền văn hóa. Quá trình này không chỉ đơn thuần là sự chuyển đổi ngôn ngữ, mà còn đòi hỏi sự thấu hiểu và phân tích đa chiều liên quan đến văn hóa, lịch sử, tôn giáo và chính trị” [3]. Chính vì vậy, dịch thuật trở thành một học phần thiết yếu đối với sinh viên chuyên ngành Ngôn ngữ.

Tại Trường Đại học Quang Trung, sinh viên ngành Ngôn ngữ Anh phải hoàn thành ba học phần bắt buộc về biên dịch và phiên dịch trong những năm cuối đại học. Ngoài ra, để đáp ứng yêu cầu chương trình đào tạo, sinh viên phải tham gia kỳ thực tập tại doanh nghiệp, nơi tiếng Anh được sử dụng trong môi trường làm việc thực tiễn. Trong quá trình thực tập, sinh viên vừa phải viết báo cáo về kinh nghiệm của mình, vừa thực hiện thêm nhiệm vụ dịch một số tin tức hoặc văn bản học thuật gắn với chủ đề của báo cáo. Học phần này không chỉ mang lại cơ hội áp dụng kiến thức lý thuyết vào thực tế mà còn là công cụ đánh giá năng lực dịch thuật của sinh viên ở các chủ đề xã hội, văn hóa và khoa học – kỹ thuật.

Tuy kết quả báo cáo cho thấy sinh viên đã có tiến bộ nhất định về kỹ năng biên dịch, nhưng vẫn tồn tại nhiều khó khăn trong việc truyền tải chính xác thông điệp từ tiếng Anh sang tiếng Việt và ngược lại. Xuất phát từ thực trạng này, nhóm nghiên cứu đã tiến hành khảo sát, phân tích và phân loại lỗi dịch thuật phổ biến, từ đó đề xuất những hướng tiếp cận hiệu quả hơn cho cả giảng viên và sinh viên trong quá trình dạy – học dịch thuật.

Nghiên cứu tập trung vào việc nhận diện và hệ thống hóa các lỗi dịch văn bản mà sinh viên năm thứ tư ngành Ngôn ngữ Anh thường mắc phải trong báo cáo thực tập tại doanh nghiệp. Hai câu hỏi nghiên cứu được đặt ra là:

- Những lỗi dịch văn bản nào thường xuất hiện trong báo cáo thực tập của sinh viên ngành Ngôn ngữ Anh tại Trường Đại học Quang Trung?
- Cần có những giải pháp sư phạm nào để giúp sinh viên hạn chế và khắc phục những lỗi sai đó?

Đối tượng khảo sát trong nghiên cứu này bao gồm các bài tập dịch Anh – Việt và Việt – Anh trong báo cáo thực tập của 69 sinh viên năm thứ tư, khóa 14, ngành Ngôn ngữ Anh tại Khoa Ngoại ngữ – Du lịch, Trường Đại học Quang Trung. Bằng phương pháp nghiên cứu định tính, các lỗi dịch trong báo cáo được thu thập, phân tích và phân loại theo các nhóm lỗi phổ biến. Khảo sát được tiến hành trong năm 2025.

2. Phương pháp nghiên cứu

2.1. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng khảo sát trong nghiên cứu này là 69 sinh viên năm thứ tư, khóa 14, chuyên ngành Ngôn ngữ Anh, Khoa Ngoại ngữ – Du lịch, Trường Đại học Quang Trung. Đây là nhóm sinh viên đã hoàn thành các học phần bắt buộc về biên dịch – phiên dịch và đang thực hiện kỳ thực tập tốt nghiệp tại các doanh nghiệp, nơi có yêu cầu sử dụng tiếng Anh trong công việc.

Nguồn dữ liệu nghiên cứu được lấy từ các bài báo cáo thực tập tốt nghiệp của sinh viên, trong đó bao gồm phần dịch các văn bản hoặc tin tức có liên quan đến lĩnh vực thực tập.

2.2. Công cụ và phương pháp thu thập dữ liệu

- Thu thập dữ liệu văn bản: Nghiên cứu tiến hành thu thập 69 báo cáo thực tập của sinh viên, trong đó tập trung vào các đoạn dịch Anh – Việt và Việt – Anh.
- Phương pháp định tính: Các bản dịch được phân tích theo hướng định tính, nhằm nhận diện, phân loại và lý giải các lỗi dịch thuật thường gặp.
- Phương pháp phân tích lỗi (Error Analysis): Nghiên cứu dựa trên khung lý thuyết của Corder (1967) và Newmark (1988), kết hợp với phân loại lỗi dịch của House (1997), để xây dựng tiêu chí đánh giá và phân loại lỗi dịch thuật.

2.3. Quy trình nghiên cứu

- **Thu thập dữ liệu:** Toàn bộ phần dịch thuật trong báo cáo thực tập của sinh viên được tổng hợp.
- **Mã hóa dữ liệu:** Các lỗi dịch được đánh dấu và mã hóa theo bốn nhóm: lỗi ngữ pháp, lỗi ngữ nghĩa, lỗi lĩnh hội và lỗi truyền tải.
- **Phân loại lỗi:** Mỗi lỗi được phân loại theo tiêu chí đã xây dựng, dựa trên ngữ cảnh cụ thể của văn bản dịch.
- **Phân tích và lý giải:** Các lỗi được phân tích để tìm ra nguyên nhân (ví dụ: ảnh hưởng từ ngôn ngữ gốc, thiếu kiến thức ngữ pháp, dịch sát nghĩa, phụ thuộc dịch máy...).
- **Tổng hợp kết quả:** Tỷ lệ lỗi và đặc điểm của từng nhóm lỗi được thống kê và phân tích để rút ra kết luận chung.

3. Kết quả nghiên cứu

Qua quá trình phân tích 69 bản dịch trong báo cáo thực tập của sinh viên năm cuối ngành Ngôn ngữ Anh, nghiên cứu đã xác định bốn nhóm lỗi dịch thuật nổi bật, cụ thể là: lỗi ngữ pháp, lỗi ngữ nghĩa, lỗi lĩnh hội và lỗi truyền tải.

3.1. Lỗi ngữ pháp

(1) Lỗi cấu trúc câu:

Khi dịch văn bản từ tiếng Việt sang tiếng Anh, nhiều sinh viên thường chú trọng quá mức vào việc chuyển tải nghĩa của từng từ và cụm từ mà chưa quan tâm đầy đủ đến sự chính xác trong cấu trúc ngữ pháp của ngôn ngữ đích. Hệ quả là câu dịch thường thiếu tính chuẩn mực về mặt cú pháp, gây ra sự gượng gạo, không tự nhiên hoặc thậm chí sai về ngữ pháp.

Ví dụ:

Văn bản gốc: “Trong lĩnh vực bảo vệ thực vật, ứng dụng thiết bị bay không người lái để phun thuốc bảo vệ thực vật đang trở nên ngày càng phổ biến nhờ những ưu điểm nổi bật về hiệu quả, độ chính xác, tiết kiệm chi phí công lao động...”

Bản dịch của sinh viên: “By use of unmanned aerial vehicles to spray pesticides is becoming increasingly popular in the field of plant protection due to its remarkable advantages in efficiency, accuracy, and labor cost reductions.”

Ở bản dịch trên, cấu trúc “By use of ... is becoming” là không chuẩn, vì người dịch đã sử dụng sai cụm từ dẫn đến câu ngữ không rõ ràng. Một cách diễn đạt đúng ngữ pháp và tự nhiên hơn trong tiếng Anh sẽ là:

“The use of unmanned aerial vehicles to spray pesticides is becoming increasingly popular in the field

of plant protection due to its remarkable advantages in efficiency, accuracy, and reduced labor costs.”

Lỗi này cho thấy sinh viên còn lúng túng trong việc chuyển đổi từ cụm danh từ dài trong tiếng Việt sang cấu trúc ngữ pháp tương ứng trong tiếng Anh. Đây là loại lỗi điển hình phản ánh sự ảnh hưởng tiêu cực của ngôn ngữ nguồn (Vietnamese interference) đối với ngôn ngữ đích (English).

(2) Lỗi sai về trật tự từ trong cụm danh từ phức

Một lỗi phổ biến khác trong dịch thuật của sinh viên là việc không nhận được sự khác biệt trong trật tự từ giữa tiếng Việt và tiếng Anh, đặc biệt là trong các cụm danh từ dài hoặc có nhiều yếu tố định tính. Điều này dẫn đến việc sắp xếp sai vị trí của các thành phần trong cụm từ, làm sai lệch ngữ nghĩa và cấu trúc cú pháp của câu dịch.

Ví dụ:

Nguồn gốc: “Mới đây, nhóm nghiên cứu của PGS.TS Phạm Mạnh Thắng, Trường Đại học Công nghệ (Đại học Quốc gia Hà Nội) đã nghiên cứu, chế tạo thành công robot thu hoạch hoa quả trong nhà kính, góp phần tạo ra sản phẩm nông nghiệp chất lượng cao.”

Bản dịch của sinh viên: “Recently, the research team of Assoc. Prof. Dr. Pham Manh Thang, University of Engineering and Technology (Vietnam National University, Hanoi) has researched and successfully built a robot to harvest fruit in a greenhouse, contributing to the creation of products high quality agriculture.”

Gợi ý cách dịch: “Recently, the research team of Associate Professor Pham Manh Thang, from the University of Technology (Vietnam National University, Hanoi), has successfully researched and produced a robot for harvesting fruits in greenhouses, contributing to the creation of high-quality agricultural products.”

Phân tích lỗi: Sinh viên đã mắc lỗi nghiêm trọng trong việc sắp xếp các thành phần trong cụm danh từ “products high quality agriculture”. Cách sắp xếp này không tuân theo trật tự từ đúng trong tiếng Anh, khiến cụm từ trở nên tối nghĩa và không tự nhiên. Trong khi đó, tiếng Anh yêu cầu các tính từ định tính (qualitative adjectives như high-quality) và tính từ mô tả nguồn gốc, mục đích (agricultural) phải đứng trước danh từ trung tâm (products). Do đó, cụm từ đúng cần phải là “high-quality agricultural products”.

(3) Lỗi sử dụng sai thức và hình thái động từ

Ngoài các lỗi về trật tự từ, sinh viên cũng thường mắc phải lỗi liên quan đến việc sử dụng sai thức của động từ, bao gồm việc dùng sai thể bị động - chủ động, dùng sai hình thức phân từ, hoặc sử dụng dư thừa động từ/từ phụ trợ.

Ví dụ:

Nguồn gốc: “Spot Boston Dynamic là sản phẩm robot được sản xuất với mục đích hỗ trợ công việc cho con người, ứng dụng trong các hoạt động sản xuất, tuần tra, cứu hộ cứu nạn, đặc biệt là trong các môi trường độc hại con người không thể có mặt: đám khói bụi, phóng xạ...”

Bản dịch của sinh viên: “Spot Boston Dynamic is a robot product manufactured for supporting human work, applying in production, patrol, and rescue activities. Especially, they can work in hazardous environments where humans are not may be present like smog, radiation, and so on.”

Gợi ý cách dịch: “Spot Boston Dynamic is a robot product manufactured to support human work, applied in

production, patrol, and rescue activities. Particularly, it can work in hazardous environments where humans may not be present, such as smog, radiation, and so on.”

Phân tích lỗi: Câu dịch của sinh viên có ít nhất hai lỗi nghiêm trọng:

Lỗi thứ nhất: Sử dụng sai hình thái của động từ “apply”. Trong ngữ cảnh này, robot là đối tượng được ứng dụng, do đó động từ cần ở dạng bị động – “applied”, không phải dạng chủ động “applying”.

Lỗi thứ hai: Lỗi ngữ pháp khi kết hợp trợ động từ. Cụm “are not may be” là sự chồng chéo không chính xác giữa động từ “to be” và modal verb “may”. Cấu trúc đúng là “may not be present”.

Ngoài ra, việc sử dụng đại từ “they” cho một thực thể đơn là robot (Spot Boston Dynamic) là không phù hợp về mặt ngữ pháp. Cần thay bằng đại từ “it” để duy trì tính nhất quán về số và ngôi.

3.2. Lỗi ngữ nghĩa

Bên cạnh các lỗi về ngữ pháp và cấu trúc câu, sinh viên còn thường xuyên mắc lỗi ngữ nghĩa do lựa chọn từ hoặc cách diễn đạt không phù hợp với văn cảnh. Điều này xuất phát từ việc quá chú trọng dịch sát nghĩa từng từ/cụm từ của văn bản gốc mà bỏ qua tính tự nhiên, logic và mạch lạc trong ngôn ngữ đích.

(1) Lựa chọn nghĩa từ không phù hợp với văn cảnh

Đây là lỗi phổ biến nhất trong nhóm lỗi ngữ nghĩa. Sinh viên thường chọn nghĩa bề mặt của từ mà không cân nhắc nghĩa ngữ dụng trong ngữ cảnh cụ thể.

Ví dụ:

Nguồn gốc: “The cost of attending college continues to rise, but countless scholarships exist to help students pay for their education. While many scholarships reward academic and athletic performance, those are far from the only avenues where students can earn money.”

Bản dịch của sinh viên: “Chi phí học đại học tiếp tục tăng, nhưng có vô số học bổng tồn tại giúp sinh viên chi trả cho việc học của họ. Trong khi nhiều học bổng thường cho thành tích học tập và thể thao, đó không phải là những con đường duy nhất mà sinh viên có thể kiếm tiền.”

Gợi ý cách dịch: “Mặc dù chi phí học đại học tiếp tục tăng, nhưng có vô số học bổng giúp sinh viên trang trải chi phí học tập. Nhiều học bổng dành tặng/thưởng cho sinh viên có thành tích học tập và thể thao, tuy nhiên đó không phải là con đường duy nhất để sinh viên có thể trang trải cho việc học đại học.”

Phân tích lỗi: Từ “exist” trong câu gốc có thể bỏ qua khi dịch sang tiếng Việt để câu trở nên tự nhiên hơn (không cần dịch thành “tồn tại”).

Từ “reward” trong ngữ cảnh này có nghĩa “dành tặng/thưởng cho sinh viên đạt thành tích” chứ không đơn giản chỉ là “thưởng” chung chung. Bản dịch của sinh viên thiếu đối tượng nhận (ai được thưởng).

Điều này cho thấy sinh viên chưa quen với việc ngữ cảnh hóa nghĩa từ (contextual meaning), dẫn đến bản dịch cứng nhắc, mất đi tính tự nhiên của ngôn ngữ đích.

(2) Sử dụng từ đồng nghĩa nhưng chưa chuẩn ngữ dụng

Ngoài việc chọn nghĩa sai, sinh viên còn nhầm lẫn trong việc sử dụng các từ đồng nghĩa mà không chú ý đến sắc thái và phạm vi ngữ dụng của từ đó.

Ví dụ:

Nguồn gốc: “In my perspective, I think that my internship course should be finished in a longer period of time.”

Gợi ý sửa: “From my perspective, I think that my internship course should be completed over a longer period of time.”

Phân tích lỗi: Cả “finished” và “completed” đều có nghĩa “hoàn thành”, nhưng cách dùng khác nhau:

Finished: kết thúc một việc (điểm dừng), nhấn mạnh trạng thái “xong” hơn là chất lượng/cam kết thực hiện đầy đủ.

Completed: hoàn thành đầy đủ, trọn vẹn (đã thực hiện xong tất cả nội dung được yêu cầu).

Trong ví dụ này, người viết muốn nhấn mạnh rằng khóa thực tập cần được hoàn tất đầy đủ trong thời gian dài hơn. Vì vậy “should be completed” chính xác hơn “should be finished”.

(3) Dịch sai ngữ nghĩa do không xét đến đặc điểm ngữ dụng và phạm vi sử dụng của từ

Một số lỗi dịch thuật xuất phát từ việc người học lựa chọn từ vựng theo nghĩa cơ bản trong từ điển mà không đánh giá đầy đủ vai trò ngữ dụng, phạm vi sử dụng hoặc sắc thái biểu đạt trong ngữ cảnh cụ thể. Điều này đặc biệt dễ thấy khi dịch các cụm từ mang tính hình ảnh, khẩu hiệu hoặc mang ý nghĩa biểu tượng cao.

Ví dụ:

Từ “pack” trong một số văn cảnh mang nghĩa “tập trung đông đúc”, “chen chúc”, thường dùng với người hoặc động vật, không đơn thuần là “đóng gói” như nghĩa cơ bản trong từ điển. Việc không xét đến đặc điểm này khiến sinh viên chọn sai từ, dẫn đến bản dịch không tự nhiên hoặc gây hiểu sai thông tin.

Ví dụ:

Nguồn gốc: “Put wildlife over waste: Today, 1 in 3 Americans lives in a state with a robust ban on at least one type of single-use plastic. Now, we’re calling on corporations to do their part, including working to convince Whole Foods to eliminate single-use plastic packaging.”

Bản dịch của sinh viên: “Đặt động vật hoang dã thay thế rác thải: Ngày nay, cứ 3 người Mỹ thì có 1 người sống ở bang có lệnh cấm mạnh mẽ đối với ít nhất một loại nhựa sử dụng một lần...”

Gợi ý bản dịch chính xác hơn: “Đặt sự sống của động vật hoang dã lên trên rác thải: Ngày nay, cứ 3 người Mỹ thì có 1 người sống ở bang có lệnh cấm nghiêm ngặt đối với ít nhất một loại nhựa sử dụng một lần...”

Phân tích lỗi: Câu khẩu hiệu “Put wildlife over waste” mang ý nghĩa biểu tượng: kêu gọi ưu tiên bảo vệ động vật hoang dã thay vì tiếp tục gây ô nhiễm bằng rác thải nhựa. Tuy nhiên, bản dịch của sinh viên đã hiểu sai cấu trúc “put A over B” và chuyển thành “thay thế”, làm mất đi tính thần khẩu hiệu và gây hiểu nhầm rằng động vật đang “thay thế rác thải”. Trong khi đó, “over” ở đây mang nghĩa “ưu tiên hơn”, “đặt lên trên”.

(4) Lựa chọn từ đồng nghĩa không sát nghĩa hoặc không phù hợp ngữ cảnh

Sinh viên cũng thường gặp khó khăn khi xử lý các cặp từ đồng nghĩa trong tiếng Anh và tiếng Việt. Họ có xu hướng sử dụng những từ “tương đương” về nghĩa bề mặt mà không cân nhắc đến sắc thái hoặc mức độ phù hợp của từ với phương cách văn bản.

Ví dụ:

Nguồn gốc: “There are 13 lines operated by two companies - Tokyo Metro and Toei Subway that cover most of central Tokyo as well as some areas outside the city center. You can purchase single tickets or passes for multiple days at any station ticket machine or kiosk.”

Bản dịch của sinh viên: “Có 13 tuyến đường do hai công ty điều hành - Tokyo Metro và Toei Subway bao phủ hầu hết trung tâm Tokyo cũng như một số khu vực bên ngoài trung tâm thành phố...”

Gợi ý bản dịch: “Có 13 tuyến đường tàu điện ngầm do hai công ty Tokyo Metro và Toei Subway điều hành, phục vụ hầu hết khu vực trung tâm Tokyo và một số khu vực lân cận. Bạn có thể mua vé đi một ngày hoặc nhiều ngày tại các máy bán vé tự động hoặc quầy bán vé trong nhà ga.”

Phân tích lỗi: Cụm từ “bao phủ” mang sắc thái vật lý, thường dùng cho các đối tượng như lớp phủ, vỏ bọc, trong khi ở đây nên dịch “cover” là “phục vụ” hoặc “đi qua”, phù hợp với tuyến đường.

Từ “kiosk” được dịch là “ki-ốt” – tuy đúng về mặt kỹ thuật nhưng không phổ biến hoặc tự nhiên trong văn bản tiếng Việt; nên thay bằng “quầy bán vé” hoặc “quầy thông tin” tùy ngữ cảnh.

Rõ ràng, ví dụ trên cho thấy một thói quen phổ biến của sinh viên khi dịch thuật, đó là khi gặp từ mới, họ thường tra từ điển và nhanh chóng lựa chọn nghĩa đầu tiên mà từ điển cung cấp, thay vì cân nhắc đầy đủ các nghĩa khác trong mối liên hệ với ngữ cảnh cụ thể. Trong trường hợp này, từ “single” đã được dịch là “đơn” – một lựa chọn không sai về mặt nghĩa cơ bản, nhưng lại thiếu phù hợp với văn cảnh.

Người học dường như đã bỏ qua cụm từ “passes for multiple days” ở phần sau của câu, vốn đóng vai trò quan trọng trong việc xác định rõ nghĩa của cụm từ “single tickets”. Khi xét toàn bộ cụm “single tickets or passes for multiple days” – rõ ràng đây là cách phân loại theo thời hạn sử dụng của vé: vé cho một ngày và vé cho nhiều ngày, chứ không phải là “vé đơn” theo kiểu vé không đi chung nhóm.

Vì vậy, “single tickets” cần được hiểu là “vé đi trong một ngày” hoặc “vé một ngày”, thay vì “vé đơn”. Việc thiếu kỹ năng suy luận theo ngữ cảnh và quá phụ thuộc vào từ điển song ngữ đã khiến bản dịch không sát nghĩa, gây khó hiểu cho người đọc và không phù hợp với mục tiêu truyền đạt trong văn bản gốc.

3.3. Lỗi lĩnh hội

Trong quá trình dịch thuật, đảm bảo độ chính xác là một yêu cầu quan trọng, tuy nhiên điều đó không có nghĩa là người học phải dịch từng từ một cách máy móc hoặc bám sát nghĩa đen của từng từ riêng lẻ. Một bản dịch hiệu quả đòi hỏi người dịch phải hiểu ngữ nghĩa toàn diện của câu, đoạn văn, thậm chí cả văn bản, đặt chúng trong ngữ cảnh cụ thể để truyền tải đúng thông điệp và sắc thái của ngôn ngữ gốc sang ngôn ngữ đích.

Một ví dụ điển hình cho lỗi lĩnh hội là như sau:

“Điều khiến Bãi Cạn đặc biệt là vào những ngày thủy triều rút mạnh (15 tới 17 âm lịch hàng tháng) hoặc khi tới mùa biển cạn, từng mảng san hô sẽ nổi lên mặt nước rất đẹp mắt.”

Bản dịch của sinh viên:

“Each piece of coral that rises to the surface on days with significant retreating tides (15 to 17 on the monthly

calendar) or when the sea is dry transforms Bai Can into a breathtaking sight.”

Gợi ý cách dịch:

“Bai Can is transformed into a stunning sight by each piece of coral that rises to the surface on days with significant retreating tides (the 15 to 17 on the monthly calendar) or during the dry season.”

Ở đây, lỗi lĩnh hội thể hiện ở việc người dịch hiểu chưa đầy đủ ngữ cảnh của cụm từ “khi tới mùa biển cạn”. Việc dịch cụm này thành “when the sea is dry” thể hiện cách hiểu quá sát nghĩa bề mặt, dẫn đến bản dịch trở nên thiếu tự nhiên và gây hiểu lầm trong tiếng Anh. Trong khi đó, trong ngữ cảnh thực tế, “mùa biển cạn” không đơn thuần chỉ về trạng thái mực nước thấp, mà là một hiện tượng mang tính chu kỳ theo mùa trong năm, thường được gọi là “mùa khô” (dry season) – thời điểm khi thủy triều rút sâu và các rạn san hô nổi lên mặt nước.

Do vậy, để truyền tải đúng thông điệp, cần lựa chọn cách diễn đạt “during the dry season” – vừa đảm bảo tính chính xác ngữ nghĩa, vừa tạo sự tự nhiên trong ngôn ngữ đích. Lỗi lĩnh hội như trên phản ánh sự thiếu kỹ năng xử lý ngữ cảnh và suy luận logic của sinh viên khi dịch các cấu trúc giàu hàm nghĩa hoặc mang tính mô tả tự nhiên.

3.4. Lỗi truyền tải

Lỗi truyền tải xảy ra khi người dịch không chuyển tải đầy đủ hoặc chính xác nội dung, thông điệp của văn bản gốc sang ngôn ngữ đích. Những lỗi này thường bắt nguồn từ việc lược bỏ thông tin quan trọng, không nhận diện được các cấu trúc mang tính ngữ nghĩa cao, hoặc sao chép cấu trúc câu nguyên bản một cách máy móc, dẫn đến sự thiếu tự nhiên và mạch lạc trong bản dịch.

Một ví dụ cụ thể như sau:

“Artificial intelligence (AI) is unlocking use cases that are transforming industries across a wide swath of the world’s economy. From infrastructure that “self-heals” to radically reimagined (and touchless) customer service and experience; from large scale hyper-personalization to automatically created marketing messages and images leveraging Generative AI tools like ChatGPT—it is all a reality today. These AI solutions can powerfully augment and sometimes radically outperform most traditional business roles.”

Bản dịch của sinh viên:

“Trí tuệ nhân tạo (AI) thúc đẩy mạnh mẽ chuyển đổi các ngành công nghiệp của nền kinh tế thế giới. Từ cơ sở hạ tầng “tự phục hồi” đến trải nghiệm và dịch vụ khách hàng được mô phỏng lại hoàn toàn (và không tiếp xúc) đều được hiện thực hóa; bao gồm siêu cá nhân hóa quy mô lớn đến các tin nhắn tự động và hình ảnh tiếp thị được tạo tự động bằng cách tận dụng các công cụ AI sáng tạo như ChatGPT. Các giải pháp AI là giải pháp bổ sung vượt trội, đôi khi còn hiệu quả hơn hầu hết các chiến lược kinh doanh truyền thống.”

Bản dịch trên đã bỏ sót cụm “it is all a reality today”, trong khi đây là yếu tố nhấn mạnh tính hiện thực của các ứng dụng AI – một nội dung cốt lõi trong đoạn gốc. Việc bỏ qua cụm này khiến bản dịch trở nên thiếu trọng tâm và làm giảm độ thuyết phục của đoạn văn. Gợi ý cách dịch đầy đủ hơn:

“Trí tuệ nhân tạo (AI) đang thúc đẩy mạnh mẽ sự chuyển đổi của các ngành công nghiệp trên phạm vi rộng khắp nền kinh tế toàn cầu. Từ cơ sở hạ tầng “tự phục hồi” đến dịch vụ và trải nghiệm khách hàng được tái

thiết hoàn toàn (và không tiếp xúc); từ siêu cá nhân hóa trên quy mô lớn đến các thông điệp và hình ảnh tiếp thị được tạo ra tự động bằng cách tận dụng các công cụ AI sáng tạo như ChatGPT – tất cả đều đã trở thành hiện thực ngày nay. Các giải pháp AI này không chỉ bổ trợ mạnh mẽ mà đôi khi còn vượt trội so với hầu hết các vai trò kinh doanh truyền thống.”

Ngoài ra, lỗi truyền tải cũng thể hiện qua cách diễn đạt chưa tự nhiên trong ngôn ngữ đích – một lỗi khá phổ biến do ảnh hưởng từ cấu trúc ngôn ngữ gốc. Ví dụ dưới đây cho thấy sự sao chép cấu trúc tiếng Anh gây ra bản dịch thiếu tự nhiên và kém mạch lạc:

“Blackgang Chine on the Isle of Wight is the oldest in the country and has different themed zones, such as pirates, fairies and dinosaurs – so there’s something for every child.”

Bản dịch của sinh viên:

“Blackgang Chine trên Isle of Wight là lâu đời nhất ở nước Anh và có các khu vực theo chủ đề khác nhau, chẳng hạn như cướp biển, nàng tiên và khủng long – vì vậy luôn có thứ gì đó cho mọi bạn trẻ.”

Gợi ý cách dịch:

“Blackgang Chine trên đảo Wight là công viên giải trí lâu đời nhất ở nước Anh, với nhiều khu vực trò chơi theo các chủ đề phong phú như hải tặc, tiên cảnh và khủng long, phù hợp với sở thích của mọi trẻ em.”

Trong ví dụ này, sinh viên đã không nhận ra rằng cụm “the oldest in the country” đang ám chỉ một loại hình cụ thể – công viên giải trí – vốn là thông tin được ngầm định trong văn bản. Việc không làm rõ điều này dẫn đến bản dịch không đầy đủ. Bên cạnh đó, cách diễn đạt như “luôn có thứ gì đó cho mọi bạn trẻ” không chỉ thiếu tự nhiên mà còn không phù hợp với ngữ phong của một văn bản học thuật. Do đó, sinh viên cần xử lý lại cấu trúc câu và ngữ cảnh ngầm định, đồng thời sử dụng các diễn đạt phù hợp với văn phong tiếng Việt, để đảm bảo bản dịch mang tính truyền tải cao và dễ hiểu.

4. Kết luận và đề xuất giải pháp

Kết quả nghiên cứu đã chỉ ra rằng sinh viên chuyên ngành Ngôn ngữ Anh tại Trường Đại học Quang Trung thường mắc phải bốn nhóm lỗi chính trong quá trình dịch Anh – Việt và Việt – Anh, bao gồm: lỗi ngữ pháp, lỗi ngữ nghĩa, lỗi lĩnh hội và lỗi truyền tải. Những lỗi này xuất hiện phổ biến trong các bản dịch được thực hiện trong báo cáo thực tập doanh nghiệp, phản ánh một số hạn chế trong năng lực ngôn ngữ, kỹ năng xử lý văn bản và nhận thức ngữ dụng của người học.

Từ việc khảo sát, phân tích và phân loại lỗi, nghiên cứu đề xuất một số giải pháp cụ thể nhằm hỗ trợ sinh viên khắc phục những hạn chế trên và nâng cao chất lượng hoạt động dạy – học biên dịch:

Thứ nhất, cần tăng cường thời lượng và nội dung giảng dạy trên lớp tập trung vào những vấn đề mà sinh viên thường gặp khó khăn trong quá trình dịch. Giảng viên nên chủ động phân tích các lỗi dịch tiêu biểu và lý giải nguyên nhân ngôn ngữ – ngữ dụng để sinh viên có thể nhận diện và phòng tránh. Các nội dung như đa nghĩa của từ vựng, cách sử dụng cụm danh từ, cụm động từ, các thì và thể của động từ, hay chuyển đổi giữa câu bị động (trong tiếng Anh) và câu chủ động (trong tiếng Việt) cần được giảng dạy một cách hệ thống và lồng ghép trong các bài học.

Thứ hai, nên khuyến khích và tổ chức hoạt động thảo luận nhóm trong các tiết học dịch thuật. Việc thảo luận theo nhóm không chỉ giúp sinh viên giảm áp lực cá nhân mà còn tạo cơ hội để chia sẻ các cách hiểu và xử lý văn bản khác nhau. Qua đó, người học có thể học hỏi lẫn nhau về vốn từ, cấu trúc câu, phương pháp tiếp cận văn bản và cách diễn đạt phù hợp trong ngôn ngữ đích.

Thứ ba, cần tăng cường hoạt động kiểm tra chéo bản dịch giữa các sinh viên. Đây là một kỹ thuật quan trọng trong giảng dạy dịch thuật nhưng hiện chưa được khai thác hiệu quả trong lớp học. Việc sinh viên tự đọc, nhận xét và chỉnh sửa bài dịch của nhau không chỉ giúp phát hiện lỗi mà còn nâng cao kỹ năng tư duy phản biện, phân tích ngôn ngữ và củng cố kiến thức thực tiễn trong môi trường học tập cộng tác.

Thứ tư, giảng viên nên giới thiệu các tài liệu tham khảo phù hợp, bao gồm sách chuyên ngành, giáo trình dịch thuật, và đặc biệt là các nguồn học liệu mở chất lượng cao. Việc tiếp cận đa dạng văn bản tiếng Anh và tiếng Việt từ các nguồn học thuật và ứng dụng thực tiễn sẽ giúp sinh viên nâng cao kiến thức nền, đồng thời mở rộng vốn ngôn ngữ và hiểu biết về văn hóa – xã hội của cả hai ngôn ngữ.

Thứ năm, cần hướng dẫn sinh viên sử dụng hiệu quả các công cụ hỗ trợ dịch thuật, bao gồm cả từ điển điện tử, phần mềm dịch máy, và các nền tảng hỗ trợ dịch thuật sử dụng trí tuệ nhân tạo. Việc tích hợp công nghệ trong giảng dạy dịch không chỉ giúp tối ưu hóa hiệu suất học tập mà còn tạo điều kiện để sinh viên làm quen với xu thế công nghệ ngôn ngữ hiện đại, đáp ứng yêu cầu của thị trường lao động trong lĩnh vực ngôn ngữ và dịch thuật.

5. Tài liệu tham khảo

- [1] Nguyễn Hải Hà, Chu Thị Huyền Mi, Trần Thị Bích Ngọc, “Các lỗi thường gặp trong bài dịch của sinh viên: Nghiên cứu trường hợp tại Khoa Sư Phạm tiếng Anh, Đại học Ngoại Ngữ, Đại học Quốc Gia Hà Nội”, *Ngôn ngữ & Đời sống*, số 7 (237)-2015, tr.52-58.
- [2] Brians, P., *Common errors in English usage*, Beedle & Associates, Inc., Franklin, 2003.
- [3] Harding, S. A., *The Routledge Handbook of Translation and Culture*, Routledge, London, 2018.
- [4] Hatim, B., & Munday, J., *Translation: An advanced resource book*, Psychology Press, London, 2004.
- [5] Millan-Varela, C., & Bartrina, F. (Eds.), *The Routledge handbook of translation studies*, Routledge, London, 2013.
- [6] Wang, K., & Han, C., “Accomplishment in multitude of counsellors: Peer feedback in translation training”, *The International Journal for Translation & Interpreting Research*, Vol.5, No.2, pp.62-75, 2013.
- [7] Lee, E. T., “Collaborative learning in translating a travel guide: A case study”, *Translation Journal*, Vol.16, No.3, 2012.